

Kûtü'l Amâre 1916 Olaylar, Hatıralar, Raporlar

Mehmet Yaşar Ertaş, Hacer Kılıçaslan

İstanbul, Kronik Yayınevi, 2018, 326 Sayfa, ISBN 978 – 975 – 2430 – 04 – 4

Furkan Ali SEVİM*

1.Dünya Savaşı sırasında Çanakkale Zaferi ile birlikte aslında bizim bir zamanlar bayram olarak da kutladığımız fakat daha sonrasında siyasi sebepler yüzünden zaman içerisinde fazla hatırlayamadığımız, 1916 yılında meydana gelen Kûtü'l Amâre zaferinin olaylarını, cepheden ya da cepheye gönderilen mektup ve hatıratlar, raporlar kaleme alınmış olup bu zafer hakkında birçok ilim adamının katkılarıyla ortaya çıkmış zengin bir çalışma ortaya koyulmuştur. Yaşar Ertaş ve Hacer Kılıçaslan tarafından hazırlanan, İlber Ortaylı'nın bölümüyle başlayan kitapta, bu kutlu zafer, çeşitli taraflarıyla ele alınmış; akademik bir hassasiyetle aydınlığa kavuşturulmuştur. Bu kitapla, Türk ordusu için büyük bir zafer iken Britanya için ağır bir yenilgi olan Kutü'l Amâre zaferinin, hak ettiği değerin bir nebze olsun yerine getirilmesi adına bu kıymetli eser tarihimiz içinde çok önemlidir. Kitap 335 sayfa olup 15 bölümden oluşmakta ve her bölümde farklı bir ilim adamının bölümleri yer almaktadır. Bu ilim adamlarının bilgi, birikimlerini, farklı kaynaklardan derlenen bilgileri ve raporları bu eser sayesinde görmekteyiz.

* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü, furkan-ali96@hotmail.com

Birinci bölümde tarihçilikte önemli bir kişi olan İlber Ortaylı'nın bu zaferle ilgili verdiği bilgilerden bahsedilmiştir. Türk Ordusu'nun savaş öncesi ve savaş sırasındaki durumundan bahsedilmiş, yeteri kadar Alman desteği alamamasına karşın büyük bir özveri ve yetenekli Türk subayları sayesinde kazanılan başarılarından söz edilmiştir.

Yine bölgeye atanan Alman komutanlar ile Türk subaylarının birbirleri arasındaki münasebetleri, Kut şehrinin ve civarının bölge için taşıdığı stratejik önem, Osmanlı Ordusu'nun İngilizler ve İran'da Ruslar ile yaptığı savaşlardan söz edilmiş ve kendisinden teknolojik olarak da üstün olan İngiliz Ordusu'nun Türklerin şiddetli hücumlarına daha fazla dayanamayıp 29 Nisan 1916 tarihinde teslim olmasından bahsedilmiştir. Tabi bu yenilgi'nin İngiltere'nin Çanakkale yenilgisinden sonra büyük bir hezimeteye yol açtığı ve savaşın 2 yıl daha uzamasına sebep verdiğinden söz edilmiştir. Ayrıca bu zaferler neticesinde İngilizlerin Türkler karşısında amansız bir tutum sergilemelerine yol açtığı, bu tutumlarını Mondros ve Sevr mütekellerinde belli etmelerinden söz edilmiştir. Fakat bu zaferimizin bizim tarihimizde çok önemli bir yeri olmasına karşın yeteri kadar hafıza etmediğinden söz ederek bu zaferin insanların hafızalarında hak ettiği yerde olması gerektiğinden bahsedilmiştir.

İkinci bölümde Azmi Özcan hocamızın bize bu zaferin hatırlattıklarından bahsedilmiştir. Bu zaferin bizde uzun yıllar Kut bayramı olarak yâd edilen fakat daha sonra siyasi sebepler yüzünden unutturulan bir zafer olduğu ve bu savaşı oluşturan sebepler ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Esasen Avrupa'nın giderek silahlanma ve sömürge yarışına girdiği, bu yüzden 1. Dünya Savaşı'nın başladığını ve 2. Abdülhamid döneminden itibaren bir denge politikasının korunmaya çalışıldığı, Alman-Osmanlı yakınlaşmasının İngiliz Fransız-Rus ittifakına karşı direnebilmek için Osmanlı'nın kendisine müttefik arama çabalarından söz edilmiştir. 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Almanları zor durumda bırakabilmek için Osmanlı'ya karşı Çanakkale cephesini açtıkları fakat başarılı olamayıp farklı cephelerde savaşıldığından bahsedilmiştir. Bu cephelerin en önemlilerinden olan Kütü'l Amâre zaferinin gerçekleşmesiyle İngiltere için Çanakkale yenilgisinden sonraki en büyük felaketlerden birisi olduğundan söz edilmiştir. Avrupa'nın geçmişten beri Doğu toplumlarına ve özellikle Türkler ile Osmanlıların kendileri için tehlike arz ettiklerine değinilerek bu fikirlerinin Sevr Antlaşması ve İngiliz diplomatlarının sözleriyle açıkça ortaya koyulduğunu ve Türkleri Anadolu'dan atma isteklerinin hiçbir zaman sona ermeyeceğini, Türklerin ise bu topraklardan asla vazgeçmediğini ve vazgeçmeyeceğinin bilinmesi gerektiği anlatılmıştır

Üçüncü bölümde bir başka tarihçi olan Umut Karabulut'un Kütü'l Amâre savaşı ile ilgili sayılar, olaylar ve kişilerle savaşın durumundan bahsedilmiştir. Öncelikle İngilizlerin savaştan önce petrol bölgeleri için çeşitli planlar yaptıkları, savaşın başlaması ile birlikte Osmanlı topraklarına ve İran'a çeşitli çıkartmalar yaparak işgal ettikleri bölgeleri ve Osmanlı Ordusu'nun İngilizlere karşı ordu sayılarını, başında hangi kumandanın olduğu ve daha sonra ilerlemekte olan İngiliz ordusunun Selman-ı Pak Muharebesinde yenilip Kut şehrine sığınmaları ve 25 Nisan 1916 yılına kadar yaşayan muharebeler anlatılmıştır. Burada önemli olan ise Türk Subayları'nın düşmana karşı bile disiplinli ve erdemli bir duruş sergileyip Halil

Paşa'nın İngilizlerin kendilerine teklif edilen yüksek meblağı kabul etmeyip kararlılıkla mücadelesini sürdürdüğü be Türk Subayları'nın büyük bir özveriyle mücadele ettikleri anlatılmıştır. Daha sonra ise bölgede faaliyetler gösteren Süleyman Askeri Bey, Nurettin Paşa, Halil Paşa General Charles Townsed, Alman General Von der Goltz, Ali İhsan Paşa ve bölgedeki Hintli askerler ve onların yaşadıkları mücadeleler ve zorluklar hakkında çeşitli bilgiler vermiştir.

Dördüncü bölümde bir başka tarihçi olan Durmuş Akalın'ın İngilizlerin Basra Körfezi Politikaları ve General Charles Townsed'in Kûtü'l Amâre'de esir düşmesinden bahsedilmiştir. Basra Körfezi ve Kızıldeniz de İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne karşı gerçekleştirdikleri politikalar, antlaşmalar, diplomatik meseleler ele alınmış, özellikle İngilizlerin Basra Körfezi için ne kadar baskıcı bir siyaset izledikleri anlatılmış, Osmanlı'nın ise bu sorunlara karşı bir taraftan İngiltere, bir taraftan İran ile gerçekleştirdiği diyaloglar, antlaşmalar ve bölgeden gelen raporlara dayandırılarak çok ciddi zorluklarla karşılaştıkları ve bu sorunlara karşı alınan çözümlerin neler oldukları bahsedilmiştir. Daha sonrasında 1.Dünya Savaşı'nın başlaması ve Irakta gerçekleşen İngiltere ve Osmanlı arasındaki savaşlar, İngilizlerin Kûtü'l Amâre'ye geri çekilmeleri ve burada yaşanan olaylar anlatılmıştır.

Kûtü'l Amâre kuşatması sırasında İngiliz Ordusunun durumu, kuşatmayı sona erdirmek için yapılan girişim ve harekâtlar anlatılmış, tüm bunların Osmanlı tarafından bertaraf edilmesi ve İngiliz birliklerinin esir alınmaları, daha sonra bu askerlerin nerelerde götürüldükleri ve esirlerin nerelerde ikamet ettikleri konularına değinilmiştir

Beşinci bölümde başka bir tarihçi olan Necmettin Alkan, Almanların gözünden Kûtü'l Amâre savaşını ve zaferini konu almıştır. Öncelikle savaş öncesi Osmanlı'nın askeri durumundan bahsedilmiş, daha sonrasında 1914 yılındaki Türk – Alman Askeri antlaşmasından sonra Osmanlı içinde görevlendirilen Alman subaylardan söz edilmiştir. Bunların en önemlilerinden olan Alman General Von Der Goltz ve Irak bölgesindeki Alman subayların olduğu, onların raporları ve günlüklerin incelendiği, bu subayların Türk ve İngiliz Ordularının durumlarını, Kut şehrinin durumu hakkında yorum, görüş, rapor ve tespitlerine yer verilmiştir. Dönemin Alman karikatür, poster ve gazeteleri de kullanılmış olup savaş Almanların gözünden nasıl yaşandığı ve ne düşündükleri de anlatılmıştır.

Altıncı bölümde bir başka tarihçi olan İlhami Yurdakul Kûtü'l Amâre'nin Muzaffer Komutanı Halil Kut Paşa'yı konu almış ve onun hayatını okuyuculara yansıtmıştır. Öncelikle Halil Paşa'nın doğum yeri ailesi hakkında bilgiler verilmiş ve arkasından aldığı eğitimlerle birlikte askeri kariyeri ve kariyerindeki zorluklar anlatılmıştır. Vatan için nice mücadelelere katıldığı, yeri geldiği vakit vatan için cepheden cepheye koştığı ve yaklaşık 18 yıl boyunca askeri kariyeri hakkında bilgiler verilmiş ve en sonunda Kut zaferinden sonra Soyadı Kanunu ile birlikte Kut soyadını alarak askerlikten sonra sakin bir hayat sürüp 1957 yılında vefatına kadar olan hadiseler bazı Osmanlı raporlarının görselleri ile birlikte anlatılmıştır.

Yedinci bölümde başka tarihçi Sezen Karabulut Kûtü'l Amâre Kuşatmasında Ali İhsan Paşa (Sabis) hakkında bilgiler vermiştir. Ali İhsan Paşa'nın hayatı ve askerlik eğitimleri anlatılmış, daha sonrasında

askeri görevlerinden bahsedildikten sonra Irak Cephesi'nde ve Kûtü'l Amâre'de İngilizlere gelen destek birliklerine karşı kazandığı başarılar sayesinde İngilizlere büyük bir darbe vurduğu ve daha sonrasında soyadı olacak olan Sabis muharebelerindeki başarıları anlatılmıştır. Daha sonrasında ise İran'da Ruslar ile mücadele ettiği ve vatan savunması için nice fedakârlıklar gerçekleştirdiği de anlatılmıştır.

Sekizinci bölümde bir diğer tarihçi Ahmet Özcan'ın Kûtü'l Amâre Zaferini Tarihe Yazmak: Kûtü'l Amâre Hakkında Yazılmış Türkçe Metinler Üzerine Deneme yazısı bulunmaktadır. Kûtü'l Amâre zaferi hakkında yazılmış olan Türkçe eserlerin analizleri yapılmış ve tarih yazımı açısından değerlendirme yapılmıştır. Dönemde yazılmış olan günlükler, hatıratlar raporlar ve bu zaferin Popüler Tarihteki yeri belli yorumlar ve söyleşiler eşliğinde yayınlanmış ve bu zaferin metinler üzerindeki analizlerine yer verilmiştir.

Dokuzuncu bölümde diğer bir tarihçi olan Hadiye Yılmaz tarafından yazılmış olan Üç İngiliz Subayın Gözünden Kûtü'l Amâre Kuşatması olarak yazılmıştır. Bu bölümde kuşatmayı bizzat yaşayan 3 İngiliz subayının kuşatma hakkındaki gözlemlerinden ve değerlendirilmelerinden bahsedilmiştir. Savaşı İngilizlerin gözünden nasıl devam ettiği ve neler yaşandığı çeşitli hatıra ve raporlarla okuyucuya anlatılmıştır.

Onuncu bölümde tarihçi olan Aydın Efe ve Kürşat Kurtulgan'ın beraber yazdıkları Kûtü'l Amâre Esiri Mousley'in Kastamonu Esaret Günleri bölümünü yazmışlardır. Savaşın genel durumdan söz ettikten sonra teslim olan İngiliz askerleri hakkında bilgiler vermiş ve esir alınan bu askerlerin nerelerde yerleşeceği sorunları anlatılmıştır.

O askerlerden birisi olan Yüzbaşı Mousley'in Kastamonu'da yaşadıkları ve gördükleri anlatılmış ve savaşın ve esaretin başka bir boyutu okuyuculara bir İngiliz askeri gözünden anlatılmıştır.

On birinci bölümde başka bir tarihçi olan Burak Çıtır'ın Kûtü'l Amâre Zaferine Giden Yolda Basına Yansıyanlar bölümü vardır. Burada Osmanlı'nın Kûtü'l Amâre zaferinin detaylarından söz edilmiş ve bu zaferin hem Osmanlı Basınındaki yansımalarını, hem de dış devletler ve özellikle İngiltere Basınında ki yansımaları ele alınmıştır. Özellikle Osmanlı tarafında bu haberlerin büyük bir sevinçle karşılandığı, fakat İngiltere için büyük bir felaket olduğu ve bu felaketle ilgili eleştiriler ve savaşın genel durumundan bahsedilmiştir. Ayrıca Ekler bölümünde de bölgenin haritasına dair fotoğraf da bulunmaktadır.

On ikinci bölümde yine Burak Çıtır'ın yazdığı Kûtü'l Amâre Zaferi Kronolojisi bölümü vardır. 1.Dünya Savaşı'nın başlangıç tarihi olan 28 Temmuz 1914 yılından 29 Nisan 1916 'da İngilizlerin teslim olmalarına kadar geçen süreyi kronolojik olarak sıralamıştır.

On üçüncü bölümde bir diğer tarihçi Hacer Kılıçaslan'ın İngiliz Hezimetini ve Suçlu Arayışı: 'Irak Seferi'ne Dair İfşâât ' ' bölümü yer almaktadır. Burada İngiltere'nin Irak Seferi Başkumandanı General Nixon ile İngiltere'nin Hindistan Genel Valisi Lord Charles Hardinge arasında geçen mektuplaşmalar ve bunlara bağlı raporlar ve telgraflardan bahsedilmiştir.

On dördüncü bölümde Hacer Kılıçaslan ve Menderes Kurt'un birlikte yazdıkları Kûtü'l Amâre Muhasarası: Harekât- ı ‘*Tahlisiyyenin Edvar ve Safahatı*’ isimli bölümü bulunmaktadır. Burada Irak Seferi Kuvvetler Kumandanı Sir Percy Lake tarafından Hindistan Umumi Karargâhına gönderilmiş ve Times gazetesinde yayınlanan raporun Osmanlı İstihbarat memurları tarafından Türkçeye tercümesi vardır. Savaşların halka anlatılması ve bir kamuoyu oluşturma için yapılan çabaların neler oldukları hakkındaki rapordan söz edilmiştir.

On beşinci bölümde yine Hacer Kılıçaslan'ın yazdığı Kûtü'l Amâre Hezimet-i İngiliz Cephesi :’’ Irak Raporu ‘bölümü yer almaktadır. Irak Seferi Kuvvetleri Komutanı Sir Percy Lake tarafından yazılan bu rapor İngilizlerin Kûtü'l Amâre'nin 29 Nisan 1916'da teslim alınması ile General Lake'in Hind Sefer kumandanlığını bıraktığı tarih arasında İngiliz ordusunun Irak Cephesi'ndeki faaliyet ve düzenlemelerinden oluşan 12 sayfalık bir rapordan bahsedilmiştir.

Sonuç olarak çok kıymetli yazarların bölümlerinin olduğu bu kıymetli eserde özellikle 1.Dünya Savaşı'nda en kritik zaferlerden birisi olan Kûtü'l Amâre zaferinden bahsedilmiş ve bütün yönleriyle ele alınmıştır. Zira Çanakkale Zaferi'nden sonra yaşanan bu zafer Türk tarihinde önemli bir yere sahip olmasına karşın gerektiği kadar ilgi ve insanların zihinlerinde yer edinememiştir. Bu eserimizde ise bu zafer bütün yönleriyle ele alınmaya çalışılmış, sadece Türklerin gözünden değil, gerek Almanların gerekse İngilizlerin gözünden savaşın onlarda yarattığı duyguları okuma fırsatı bulabiliriz. Özellikle bir varlık mücadelesi olan 1.Dünya Savaşı'nda gerçekleştirdiği fedakârlıklar ve gayretlerin, bu vatan ve bayrak için mücadele eden değerli Kumandanların ve isimleri bilinmeyen nice kahramanların kendi memleketlerinden kilometrelerce uzakta yaptıkları fedakârlıklar ve gayretleri de anlatılmış ve mutlaka okunması gereken kıymetli eserlerden birisidir.